

Tekstin püürros:

Sanotaan, että arvoisa verenpysäyttäjä, sydämeni vuotaa verta tässä rakennemuutoskonsensuksen kaamoksessa. Pyydän, lausukaa verenpysäytyssana!

AIKUISKOULUTUS!

OLAVI ALKIO

VAPAAN SIVISTYSTYÖN NÄKYMÄT LAMAN OLOISSA JA SEN JÄLKEEN

Rajoitan vapaan sivistystyön siihen kokonaisuuteen, jota on perinteisesti käsitelty aina näihin vuosiin saakka valtion tulo- ja menoarviossa nimikkeellä "yhteiskunnallinen sivistystyö". Käsittelen siis lähinnä kansanopistoja, kansalaisopistoja ja opinto-keskusten toimintaa.

Vapaan sivistystyön prosentuaalinen osuus valtion menotaloudessa on pysynyt yllättävän samansuuruisena kautta vuosikymmenten. Kehitys on ollut rohkaiseva aina viime vuosiin tai oikeastaan aina vuoteen 1990 saakka. Kaikkihan muistamme, miten tästä 90-luvustakin piti — muutamien edellisvuosikymmenten tapaan — tulla aikuiskoulutuksen vuosikymmen.

Innostuneina luimme vielä vuonna 1990 hallituksen eduskunnalle antaman selonteon, jossa jo kolmas virke sanoi sen, mitä selonteolta odotimme: ”Kehityksen painopiste on nyt aikuiskoulutuksessa.” Edelleen kehittämissuunnitelmissa todettiin, miten vapaa-ajan lisääntyessä joudutaan kiinnittämään entistä enemmän huomiota myös harrastaisuuteen

ja yksilön omista itsensä kehittämisen tarpeista lähteviin toiveisiin. Ja: ”Erityisesti vapaan sivistystyön organisaatiot tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia kehittää itseään, osallistua, harrastaa ja luoda kulttuuria.”

Viime vuoden marraskuussa valtioneuvosto hyväksyi pitkän valmistelun jälkeen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman vuosiksi 1991-96. Sen perusteluissa jo jouduttiin toteamaan, että taloudelliset kehitysnäkömät ovat lähivuosina epävarmat. Kuitenkin optimistisesti jatkettiin, että hallitusohjelman mukaan koulutus ja tutkimus ovat kuitenkin taloudellisista suhdanteista riippumatta hallituksen painopistealueina.

Aikuiskoulutuksesta todettiin, että aikuiskoulutuksen tarjontaa lisätään ja sen reagointikykyä koulutuskysynnän muutoksiin parannetaan. Tarjonnan lisäys toteutetaan pääsääntöisesti jo toimivissa yksiköissä monimuoto-opetusta hyväksi käyttäen sekä tutkintojen suorittamismuotoja kehittämällä.

Kasvunvara rajattu pois

Vapaan sivistystyön osalta kehittämissuunnitelma on tehty sangen täsmälliseksi. Siinä sanotaan, että suunnitelmakauden lopulla, siis vuonna 1996, kansalais- ja työväenopistojen opetustuntien määrä on noin 2,2 miljoonaa. Todettakoon, että se oli jo työvuonna 1989-90 vähän enemmän eli 2,25 miljoonaa.

Opintokeskusten ja niiden alaisten opintokerhojen opetustuntien määrä olisi 1996 noin 540 000. Tällä ei ole täsmällisyydessään vallan suurta merkitystä, koska opintokerhojen enimmäistuntimäärää ei ole säädöksillä rajoitettu, eikä se myöskään ole valtionavun perusta. Kansanopistojen opiskelijaviihkomääräksi on suunniteltu noin 280 000. Kun se jo nyt on yli 270 000, ei liikkumavaraa ole paljon. Suunnitelmat vaikuttavat täsmällisiltä ja kovin tiukoilta. Kasvun varaa ei vapaalle sivistystyölle näytä 90-luvun ensimmäisellä puoliskolla juuri jäävän.

Näihin suunnitelmiin on syytä suhtautua kaikella vakavuudella. Aina näissä kuitenkin pieni poliittisen päätöksen mentävä porsaanneikä löytyy. Mainittakoon vain, että jo opetusministeriön yleissuunnitelmassa vuosille 1986-90 mainittiin, että paikallisista erityisoloista johtuen perustetaan suunnittelukaudella 3-4 uutta kansalaisopistoa jakamalla liian laajoja opistojen toiminta-alueita. Opistoja oli tällöin 278. Niin on tänäkin päivänä.

Vielä vuosiksi 1989-92 hyväksytyssä kehittämissuunnitelmassa toistetaan sama kuin muutamana edellisinäkin vuosina: "Suunnittelukaudella ei perusteta uusia kansanopistoja." Seuraavassa, siis vuodesta 1990 eteenpäin hyväksytyssä suunnitelmassa sanotaan häveliäästi vähän jälkikäteen, että vuonna 1989 voidaan tulo- ja menoarvion mukaan perustaa yksi uusi opisto. Tosiasiaa Raamattuopisto oli tällöin jo kaikista kehittämissuunnitelmista huolimatta saanut kansanopiston oikeudet.

Tuskin enää kovin helpolla uusia organisaatioita perustetaan. Nykyisten väheneminen on kyllä hyvin todennäköistä. Siitä pitää alkanut lama huolen.

Muutos on ollut todella raju ja arvaamaton. Kun lukee VM:n vihkosta "Taloudelliset näkymät vuoteen 1994", jonka Erkki Liikanen on allekirjoittanut pari vuotta sitten ja vertaa sitä viime kevään saman laitoksen valmistamaan eduskuntaselontekoon, ei voisi uskoa, että kysymyksessä on sama aikakausi ja sama virasto. Edellinen alkaa mahtavasti ja jälki-ironisesti lauseella, että pitkäjänteinen talouspolitiikka vaatii ongelmien havaitsemista ajoissa. Teksti alkaa toteamuksella, että taloudellinen kehitys on ollut suotuista ja myös lähivuosien näkymät ovat hyvät. Kansantalouden kasvuedellytykset kuvataan hyviksi.

Neuvostoliiton kaupan ja maksujen tasapainon häiriintymisen ei pitäisi VM:n mukaan enää olla mahdollista niin kuin siihen saakka. Kaikesta tästä hyvästä vedetään johtopäätös, että se vaatii oikein suunnattua koulutusta ja koulutushalukkuuden lisääntymistä. Tätä silmälläpitäen on mm. aikuiskoulutusta ja työvoimapolitettua kehitettävä.

Kevään 1991 selonteko alkaa hieman toiseen sävyyn: "Hallituksen aloittaessa työnsä ylikuumentunut korkeasuhdanne on väistynyt ja talous on ajautunut syvään taantumaan. Talouspoliittisesti tilanne on poikkeuksellisen ongelmallinen. Yritysten kannattavuus heikkenee ja konkurssit lisääntyvät. Investoinnit ja vienti ovat laskussa. Kokonaistuotanto supistuu, minkä seurauksena työllisyys heikkenee ja työttömyys laajenee mittavaksi jne. jne." Tässä sitä nyt ollaan puhtaan kaulamme kanssa.

Laki ei suojaa laman hyökkäykseltä

Lama on alkanut. Kukaan ei tiedä kuinka kauan se jatkuu ja kuinka paljon se syvenee. Nykyiset laitahan lupaavat vapaalle sivistystyölle vahvan turvan niin kauan kuin niitä ei muuteta. Niin kuin tiedetään, ainakin kansalaisopistolainsäädäntöä muutetaan valtionosuusuudistuksen yhteydessä. Se vapaus, joka siinä yhteydessä kunnille tarjotaan, on todellinen paikallisen sivistystahdon koetinkivi. Saapa nähdä, kuinka moni kunta sen kunnialla kestää.

Näkemykseni eivät ole vapaan sivistystyön nykyisten organisaatioiden kannalta kovin valoisat. Haluan korostaa, ettei se ole haluamani suunta, vielä vähemmän opetusministeriön suunnittelema kehitys. Ehkä esittämäni näkökohdat ovat vain uhkakuvia, joiden toteutumiseen vapaa sivistystyö voi vahvasti itse vaikuttaa.

Kuitenkin ilman lakien muutoksiakin lama pääsee iskemään vapaaseen sivistystyöhön, niin kuin kuluvan vuoden budjetista olemme saaneet lukea. Ensimmäisenä se iski kansalais- ja työväenopistoihin. Kun kävi selväksi, että säästölakeja ei eduskunnassa saataisi ajatellulla aikataululla läpi, alettiin keksiä muita säästökeinoja.

OPM ja kuntien keskusjärjestöt kävivät neuvotteleet, joiden tuloksena allekirjoitettiin sopimus opistojen talousarvioiden leikkaamisesta niin, että säävutetaan 10 prosentin säästöt tähän vuoteen verrattuna. KTOL:n kenttäkysely osoittaa, että säästöpäätöksiä on kunnissa tehty hyvin vaihtelevasti. On kuitenkin käynyt ilmi, että kuntien rahapula on pakottanut ne yleensä suurempiin säästöihin kuin sopimuksessa edellytettiin. Keskimääräinen säästöprosentti lienee 10 ja 15:n välillä. On puhuttu eräiden suurtenkin opistojen osalta jopa yli 20 prosentin säästöistä.

Kansanopistoihinhan eivät säästöt vielä juuri ulotu. Suunnitelmien mukaan ei kuitenkaan perustetaisi yhtäkään uutta kansanopistoa, vaikka toki hakemuksia on nytkin vireillä, kaiken lisäksi jokunen erittäin vahvakin hakemus. Tosiasiassa aloitettaneen radikaalit ratkaisut eräiden toivottamassa asemassa olevien opistojen kohtalosta. Kansanopistojen osalta lama näkyy lähinnä rakentamismäärärahan vähenemisenä lähes viidellä ja puolella miljoonalla markalla. Jako on nyt jätetty opetusministeriön valistuneeseen harkintaan.

Sivistysjärjestöt joutuvat maksamaan lamaveroa reilun parin miljoonan markan verran.

Opintokeskuksissa mentiin tarkkoihin numeerisiin vähennyksiin. Kymmeneltä henkilöltä vietiin valtionapu pois. Tätähän opintojohtajien kokouksessa pidettiin melko mahdolltomana toteuttaa, mutta kun sellaisiinkin pyhiin arvoihin kuin virkamiesten erottamattomuuteen tai puoluetukeen ollaan puuttumassa, voi vain todeta, että kaikki on tässä tilanteessa mahdollista. Sen lisäksi vähennettiin opintokeskusten luentotunteja siitakin, mitä ne olivat olleet 1989 ja samaten kurssitunneista vietiin kasvunvara pois.

Tämä on tietenkin vasta alkua. Muistetaan, että eduskunnassa on lepäilemässä ja voimia keräämässä Laki eräiksi yleissivistävää koulutusta ja aikuiskoulutusta koskeviksi väliaikaisiksi järjestelyiksi.

Väliaikaisuus tahtoo olla näissä säästöasioissa kovin pysyväistä laadultaan. Laki on voimaantulonsa jälkeen voimassa kaksi lukuvuotta. Mitä sen jälkeen tapahtuu, ei kukaan tiedä.

Laki tarkoittaa ensiksikin kansalaisopistojen osalta sitä, että säädetään enimmäistuntimäärä, joka on 10

prosenttia alempi kuin työvuonna 1989-90. Tämä tuskin on niin vaarallista, koska — kuten todettiin — tavoite on jo useimmissa tapauksissa saavutettu yhteisellä pöytäkirjalla ja kuntien omaaloitteisella säästämällä. Mutta sen lisäksi säädetäänkin, että opiskelijoilta peritään ilmoittautumismaksu, joka vähennetään käyttökustannuksista eli valtionapua vähennetään tällä määrällä.

Samalla aikavälillä pääsevät kansanopistotkin kantamaan kortensa kekoon ja niiden valtionapu pudotetaan käyttökustannuksilta 10 prosenttia eli 70 prosenttiin.

Laki on siis lepäämässä valtiopäivien yli. Se tarkoittaa, että eduskunta ottaa sen käsittelyyn vuoden 1993 alussa ja se on tarkoitettu tulemaan voimaan 1993 syksyllä. Voi vain kysyä, mitä merkitystä sillä on silloin kansalais- ja työväenopistoille, jos ja kun valtionosuusuudistus on tullut voimaan.

Hallitushan ei enää voi mitenkään peukaloida lakiesitystään, koska se on eduskunnalla. Se on sellaisenaan menossa vuoden 1993 alussa valiokuntakäsittelyyn ja siitä edelleen eduskunnan päätettäväksi. Vain eduskunta voi sen sisältöön vaikuttaa.

Kovaa siis on. Aina voi lohdutautua, jos jollakulla menee vielä huonommin.

Suomi pohjoismaisittain poikkeus

Aikuiskasvatusresursseista on valmistunut tuore pohjoismainen selvitys. (Folkeoplysning og voksenundervisning -hvad koster det i de nordiske lande? Nord 1991: 30) Otan siitä muutaman ajatuksia herättävän yksityiskohdan.

1. Suomessa ovat opiskelijat itse rahoittaneet opiskeluaan vapaassa sivistystyössä kaikkein vähiten koko Pohjolassa — kansanopisto-opiskelua lukuunottamatta.

2. Suomessa vapaan sivistystyön resurssikehitys on ollut Pohjoismaissa kaikkein tasaisinta. Mehän emme ole ennen tätä joutuneet koskaan määrärahojen vähentämiseen. Joskus 70-luvullahan jouduimme leikkaamaan kasvua, mutta miinusmerkkistä kehitystä ei ole koskaan valtion toimesta aikaisemmin tehty. Muissa maissa tilanne on toinen. Kaikissa maissa on 70- ja 80-luvuilla korostettu, että vuosisadan lopulla on aika priorisoida aikuiskasvatuksen kehitystä. Selvityksen tekijä Johan Engelhardt näkee kuitenkin, että mitään merkkejä vapaan sivistystyön priorisoinnista ei ole nähtävissä missään muussa maassa kuin ehkä Suomessa. Suomi eroaa aivan radikaalisti tässä suhteessa muista Pohjoismaista. Tanskassa ja Norjassa työllisyyskoulutuksen voimakas nousu voimakkaasti kasvaneen työttömyyden seurauksena söi vapaan sivistystyön kasvumahdolli-

"Tuo se on joka luteet krassaa", sanoi entinen akka kun koti paloi.

suudet. Kun Suomessa käytetyt valtion varat kasvoivat 1980-luvulla 59 prosenttia, samaan aikaan vapaaseen sivistystyöhön käytetyt varat kasvoivat 114 prosenttia.

Vapaa sivistystyö kristallipallossa

Olemme eläneet yhdessä vapaan sivistystyön loistavat kasvun ja laadun kehittämisen vuodet. Se aika on auttamattomasti ohi. Meillä ei yksinkertaisesti juuri ole enää sitä koulutuksesta osattomaksi jäänyttä sivistysreserviä, jolle me vapaan sivistystyön olemme rakentaneet. Valistusaatteilla ei ole nykyoloissa yhteiskunnallista tilausta. Yleensäkin aatteilla, joille työmme on perustunut, ei mene hyvin.

Yhteiskunnan valtavirtaukset eivät suosi perinteistä vapaata sivistystyötä. Meillä on kovin vähän tarjottavaa nykyisessä juppikulttuurissa. Vapaa sivistystyö on aina ollut enemmän maailmanparantajien kuin Euroopan omistajien harrastus. Ne arvot, jotka yhteiskuntakeskustelussa ovat päällimmäisinä, eivät tätä työtä erityisen hyvin suosi. Taloudellinen kasvu, yrittäjäkulttuuri ja yleensäkin taloudellinen kasvatus eivät ole koskaan olleet vapaan sivistystyön keskeisiä elementtejä.

Yksilökeskeisyys ja yksinäistyminen, jotka ovat tyypillisiä nykyajan ilmiöitä, eivät sovi ryhmätöimintään perustuvalla sivistystyöllä. Ylikansallinen viihdekulttuuri, viihde-elektroniikka, muotiliikuntaharrastukset, kaikki syövät pohjaa perinteiseltä sivistystyöltä. Kansainvälisyys nähdään kielikoulutusta lukuunottamatta lähinnä vastuksena, ei mahdollisuutena. Sanalla sanoen, meillä ei taida oikein olla eväitä täksi päiväksi. Eräs seuraus tästä on vapaan sivistystyön eläkeläistyminen. Onneksi eläkeläisten määrän lisääntyminen pitää ulospäin osallistujaluvut siisteinä.

On meillä toki vahvuustekijöitäkin: meillä on vahvat lainsäädännöt, valtiovarainministeriön mielestä epäilemättä liiankin vahvat. On kovin epävarmaa, kuinka kauan tätä torjuntataistelua pystytään käymään, niin että menoperusteisia valtionapuja ei alettaisi muuttaa laskennallisiksi tai peräti tuloperusteisiksi. Kansalais-työväenopistojen osalta tilanne näyttää menetetyltä.

Lakien lisäksi meillä on vahvat organisaatiot, kenttensä tuntevat ihmiset ja ennen kaikkea aktiivinen, vaativa aikuisväestö. Meillä on myös vankka va-

paan sivistystyön perinne. Toiminnalliset luvut kestävät vertailun minkä maan kanssa tahansa.

En näe tätä taloudellista tilannetta myöskään pelkästään vaikutuksiltaan negatiivisena. "Tuo se on joka luteet krassaa", sanoi entinenkin akka kun koti paloi.

Ehkä tässä lihavana vuosina on hieman veltostuttu, annettu karavaanin kulkea ja hieman laitostuttu, koulumaistuttu, sanalla sanoen rämetetty. On tyydytty helppuihin ratkaisuihin. Kyllä pieni ravistelu niin organisaatioiden kuin toiminnan laadun osalta on aivan paikallaan. Saman olemme todenneet valtion hallinnossa. Ehkä taloudellinen ahdinko pakottaa uudenlaiset ideat, sisäisen uudistumisen, tinkimättömyyden, uuden yhteistyön, jopa talkoohen- gen uudelleen syntymään sivistysorganisaatioissa. Tässä mielessä toivon lamalla olevan myös positiivisia vaikutuksia.

Mitä tulee eri toimintamuotojen tulevaisuuteen erikseen, esitän muutaman oman näkemykseni. Koska olen luonteeltani pessimisti, näkemykseni eivät ole nykyisten organisaatioiden kannalta kovin valoisat. Haluan korostaa, että se ei ole haluamani suunta, vielä vähemmän suunta, johon opetusministeriössä suunnitellaan kehitystä. Ehkä ne ovat vain pessimistin uhkakuvia, joiden toteutumiseen vapaa sivistystyö voi itse vahvasti vaikuttaa.

Kansanopistot: yksiköt vähenevät ja filiaalit lisääntyvät, erikoistutaan. Kattavaa opintososiaalista tukea en kristallipallostani kansanopistojen nykyohjelmilla ja nykyisen taloudellisen tilan jatkuessa näe. Lain jonkinasteinen muutos on taivaanrannalla. Se tulee monipuolistamaan opistojen toimintamuotoja monimuoto-opetuksen suuntaan. Opettajien virat vähenevät, etäopetus lisääntyy, samaten tilojen ulkopuolisille vuokraus.

Kansalaisopistot: voimakasta keskittymistä, yhtymisiä, periferiat vailla palveluita, ostopalveluja toisilta kunnilta. Kunnan tasolla ei vain hallintoelin- ten yhdistämisiä, vaan toimintojen yhdistämisiä. Valtionosuusuudistus mittaa todellisen kunnallisen sivistystahdon. Toiminnot tulevat pysyvästi vähene- mään. Kansalaisopisto-käsite ja valtakunnallinen kokonaisuus alkavat hämärtyä. Kunnallinen profiili erilaistuu.

Opintokeskukset: Lakia puolustetaan viimeiseen asti? Tähän asti olen itse puolustanut nykyistä lakia jopa opintokeskusten vastustuksesta huolimatta, koska olen sen nähnyt tämän toimintamuodon kannalta kaikkein edullisimmaksi. Yhdistäminen järjestöjen tukeen näköpiirissä. Jos opintokerho ei viime vuoden alussa annetuilla uusilla säädöksillä ja määräyksillä nouse, se jää eläkeläisten yhdessäoloharras-

tukseksi. Jos opintokerhoa ei terveenä ilmiönä voida pelastaa, missä on opintokeskusten olemassaolon oikeutus? Eikö sitä jo nykyin käytännössä jäsenjärjestöjen muutenkin pyörittämää luento- ja kurssitoimintaa voisi pyörittää järjestömuotoisen sivistystyön määrärahalta. Ja eikö se tosiasiaa pyörisi aivan yhtä hyvin tarpeellisilta osiltaan ilman opintokeskuksia?

Erityisenä silmätikkuna niin viranomaisten kuin toivottavasti opintokeskusten taholta tulee olemaan kurssitoiminta. Sehän on paisunut viime vuosien aikana kuin pullataikina. Sen toteutusmuodot ovat epäilemättä hyvin erilaiset ja se sivistystarve, jota kurssit tyydyttävät ovat epäilemättä hyvin vaihtelevat. Mitä on siis edessä: kurssien radikaali väheneminen? Niiden kansansivistyksellisyys?

Opintokeskukset vähenevät muutamalla.

Miten mitata laatua?

Kaikessa edellä sanomastani kuultaa takaa tulosvastuu-ajattelu. Tulosvastuutahan ajetaan kuin käärmettä pysyyn kaikilla hallinnonaloilla. Säädöksiä ja valtionapuja pyritään jatkuvasti muuttamaan tuloksisuosiavaksi. Periaate toimii niin, että valtio antaa vain tavoitteen ja mahdollisuuden sen saavuttamiseen. Valtionavun kohdentaminen, muoto ja sisältö jätetään toimintatason päätettäväksi.

Toinen avainsana on kilpailu. Siinä suhteessa myös vapaa sivistystyö on uudessa tilanteessa. Tarjoajia myös koulutuksessa on yhä enemmän. Vapaan sivistystyön laitokset ovat jonkin verran, tosin vaatimattomasti kilpailleet tähänkin asti — lähinnä keskenään. Nyt ne joutuvat uuteen kilpailutilanteeseen. Ne joutuvat kilpailemaan samoista resursseista muiden yrittäjien kanssa paikallistasolla.

Tähän saakka tämä kilpailu on käyty lähinnä keskushallinnossa, viime kädessä ministeriössä budjetin laatimisen yhteydessä.

Myös uusia mahdollisuuksia on vapaalla sivistystyöllä käytettävissä tähän kilpailuun, kun niille on tehty mahdolliseksi sekä etäopetuksen — siis käytännössä monimuoto-opetuksen — että ammatillisen koulutuksen antaminen. Kekseliäimmät selvivät kilpailussa parhaiten.

Molemmat käsitteet, sekä tulosvastuu että kilpailu, ovat kovin vieraita käsitteitä vapaalle sivistystyölle. Ne jopa sotivat vapaan sivistystyön perusolemusta vastaan. Esille nousee myös aivan käytännöllisiä kysymyksiä: Miten tällä alalla voidaan asettaa tulosavoitteita ja miten mitata niiden saavuttaminen? Opetushallinnon piirissä valtionosuusuudistus ja tulosvastuuajattelu tapahtuu aivan liiaksi peruskoulun ehdoilla. Sitä voi pitää luonnollisena siinä mielessä, että siellä on kiinteät tavoitteet, tietyt osallistujat,

säädettyt tavoitteet, koko maan tasaisesti kattava kenttä. Asetelma alkaa heti horjua kun siirrytään eteenpäin, jo lukiokoulutukseen, vielä enemmän pohja pettää ammatillisesta koulutuksesta, eikä aikuiskoulutukseen samat asetelmat sovi ollenkaan.

Perusajatus vapaan sivistystyön uudistussuunnitelmissa on ollut, että määrää ei kasvateta, vaan laatua. Muistetaan, miten jo 1978 valtiovarainministeriön periaatepäätöksessä sanottiin, että harrastustavoitteista koulutusta uudistetaan kiinnittämällä huomio erityisesti laatuun. Siitä lähtien on vapaan sivistystyön laadun kehittämistarpeesta puhuttu. Siinä suhteessa on kieltämättä myös paljon tehty, mutta miten mitata se laadun kohoaminen?

Lainaan lopuksi professori *Urpo Harvan* toteamusta 30 vuoden takaa VIII yleisessä kansansivistyskokouksessa: ”On valitettu, että sodanjälkeisessä Suomessa on päässyt valtaan kulttuuriunteluus poliittisten ja taloudellisen kysymysten hallitessa yksipuolisesti julkista keskustelua. Yhä harvinaisemmaksi käy mietiskelevä hiljaisuus ja sen mukana tämän kysymyksen pohtiminen: Mihin me loppujen lopuksi pyrimme ja mikä on pyrkimisen arvoista?”

Olisikohan siinä nykypäivän aikuiskasvattajallekin aineksia pohdiskeltavaksi?

